

عنوان درس: تاریخ ادبیات قرن های 12 و 13
(دوره ی بازگشت ادبی و بیداری)

عنوان کتاب: علوم و فنون ادبی

پایه: دوازدهم انسانی

گردآورنده: خانم مریم خاصی (دبیر ادبیات استان ایلام،
شهرستان بدره)

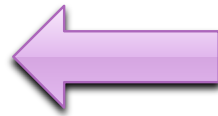

تاریخ ادبیات:

از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی شاه (افشاریه، زندیه و ابتدای قاجار) ادبیات ایران رشد چندانی نداشت. با روی کار آمدن قاجار، بازگشت به شیوه‌ی گذشتگان در ادبیات رونق بیشتری گرفت. و در همین زمینه انجمن‌های ادبی زیر به وجود آمد:

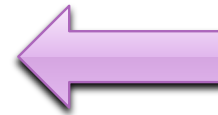
نشاط اصفهانی

الف) انجمن ادبی نشاط

فتحعلی شاه

ب) انجمن ادبی خاقان

و موجب پیدایش سبک بازگشت شدند.

عوامل ایجاد نهضت بازگشت ادبی

1. تاراج کتابخانه اصفهان و ارتباط مجدد مردم با کتاب

2. توجه به ادبیات در دربار قاجار

3. تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران

علل پیروی از اسلوب کهن

فقر فرهنگی جامعه

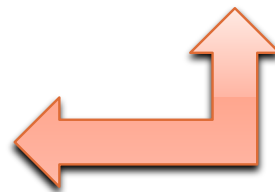
سستی حاکم بر ادبیات

روش تقلید شاعران دوره ی بازگشت در غزل و قصیده:

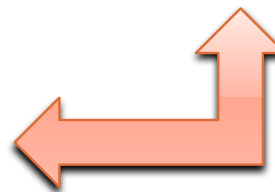
الف) قصیده سرایی : توجه به سبک خراسانی و سلجوقی

صبای کاشانی
قائنی شیرازی
سروش اصفهانی

ب) غزل سرایی : توجه به سبک عراقی

مجمر اصفهانی
فروغی بسطامی
نشاط اصفهانی

ویژگی های فکری دوره بازگشت

✿ شعر دوباره بین مردم آمد و صدای مردم شد.

✿ توجه به محتوا بیشتر از صور خیال

✿ تغییر و تحول در شعر برای بیان مسائل تازه

عوامل بیداری جامعه

تاثیر جنگ های ایران و روسیه و توجه مردم به فنون جدید

کوشش عباس میرزا در توجه به دانش های جدید

اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل

رواج صنعت چاپ و روزنامه نویسی و ...

تاسیس مدرسه دارالفنون به فرمان امیرکبیر

ادبیات بیداری

نوعی از ادبیات که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی روزگار مشروطه است.

مفاهیمی مثل؛ آزادی، وطن، قانون و مبارزه با استبداد دارد.

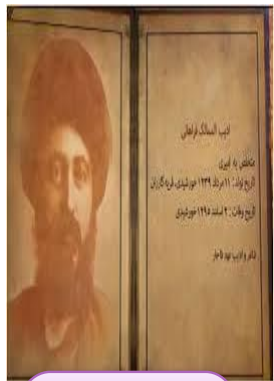
شعر دوره ی بیداری

انتخاب زبان محاوره برای قابل فهم تر بودن

شکل گیری نهضت ساده نویسی

جلوه ی بیشتر شعر و ادب در تهران

شاعران دوره ی بیداری

فراهانی

گیلانی

بهار

ایرج میرزا

قزوینی

یزدی

مینیمال هاین برای زندگی
افسوس که این مزرعه را آب گرفته
دهقان مصیبت زده را خواب گرفته
خون دل ما رنگ می ناب گرفته
وز سوزش تب پیکر ما تاب گرفته
رخسار هنر گونه‌ی مهتاب گرفته
چشمان خرد برده ز خواب گرفته
ثروت شده بی مایه و صحت شده بیمار
ابری شده بالا و گرفته ست فضا را
وز دود و شر تیره نمودست هوا را
آتش زده سگان زمین را و سما را
سوزانده به چرخ اختر و در خواب لیاکان
ای واسطه‌ی رحمت حق بهر خدا را
زین خاک بگردان ره طوفان بلا را
بشکاف ز هم سینه‌ی این ابر شرربار

ادیب الممالک، فراهانی

[Instagram.com/Minimalha](https://www.instagram.com/Minimalha)

[Telegram.me/MinimalForLife](https://www.telegram.me/MinimalForLife)

معروف به ادیب الممالک، فعالیت اصلی او روزنامه نگاری بود. دیوان او شامل قصاید، ترجیع بندها و مسمط است. و حاوی مضامین وطنی، سیاسی و اجتماعی است.

سید اشرف الدین گیلانی

به نسیم شمال معروف بود.
شعرهای او با زبان ساده و
طنزآمیز در راه مبارزه با
استبداد و عشق به وطن در
روزنامه نسیم شمال چاپ شد.
ای قلم از شعرهای اوست.

ایرج میرزا

در به کارگیری تعبیرات
عامیانه و آفرین اشعار
ساده مهتر داشت. در
طنز و هجو و هزل
چیره دست بود. قطعه
قلب مادر از شعرهای
اوست

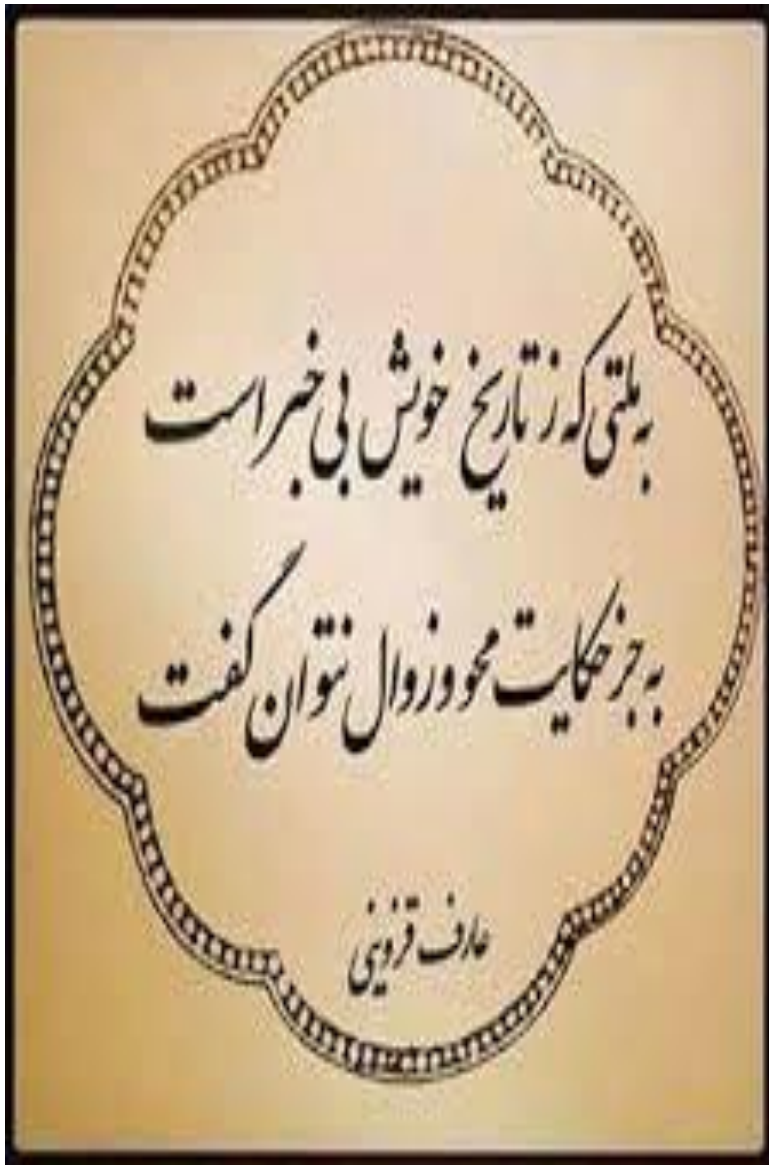
قلب مادر

داد مشوفه به عاشق بیام	که کنده مادر تو با من جنگه
هر کجا بیندم از دور کند	چهره بر چین و چین پر آرنک
با تکلم خست آلود زند	بر دل بازگ من نیر خندک
از در خانه مرا خرد کند	هنجو سنگه از دهن قلما بستک
عادی سنگه دک تا زحمت	شهد در کام من و دست فرنگ
بشوم بک دل و پاد رنگ را	تا نسوزی دلو از خون رنگ
گر تو خواهی به وصال برسی	باید این ساعت بی خوف و درنگ
روی و سینه تنگش پندری	دل بیرون آری لزان سینه تنگ
گرم و خلوبین به منش بار آری	تا بزد از آینه قلبم رنگ
عاشق بی خرد تا عیطار	نه بل آن فاسق بی صفت و سنگ
حرمت مادری از یاد ببرد	خیره از باد و دیوانه رنگ
رفت و مادر را انگند به خاک	سینه چدرید و دل آورد به چنگ
فقد سر منزل مشوف نبود	دار مادر به کفش چون بارنگ
از فلنا خورد دم در به زمین	و اندکی سوده شد او را آرنک
وان دل گرم که جان داشت هنوز	لوقتا از کتب آن بی لرنگ
از زمین باز چو بر حاست نمود	بهر برداشتن آن آرنک
دید که آن دل آفته به خون	آید آخته بیرون این آرنک

آه دست پرسم یافت خیرانی
آخ پای پرسم خورد به سنگی

عارف قزوینی

شاعر وطنی و از موسیقی
دانان بزرگ مشروطیت بود.
عرصهی تصنیف فعالیت
داشت. و مضامین وطن دوستی
را با آواز بیان می کرد.

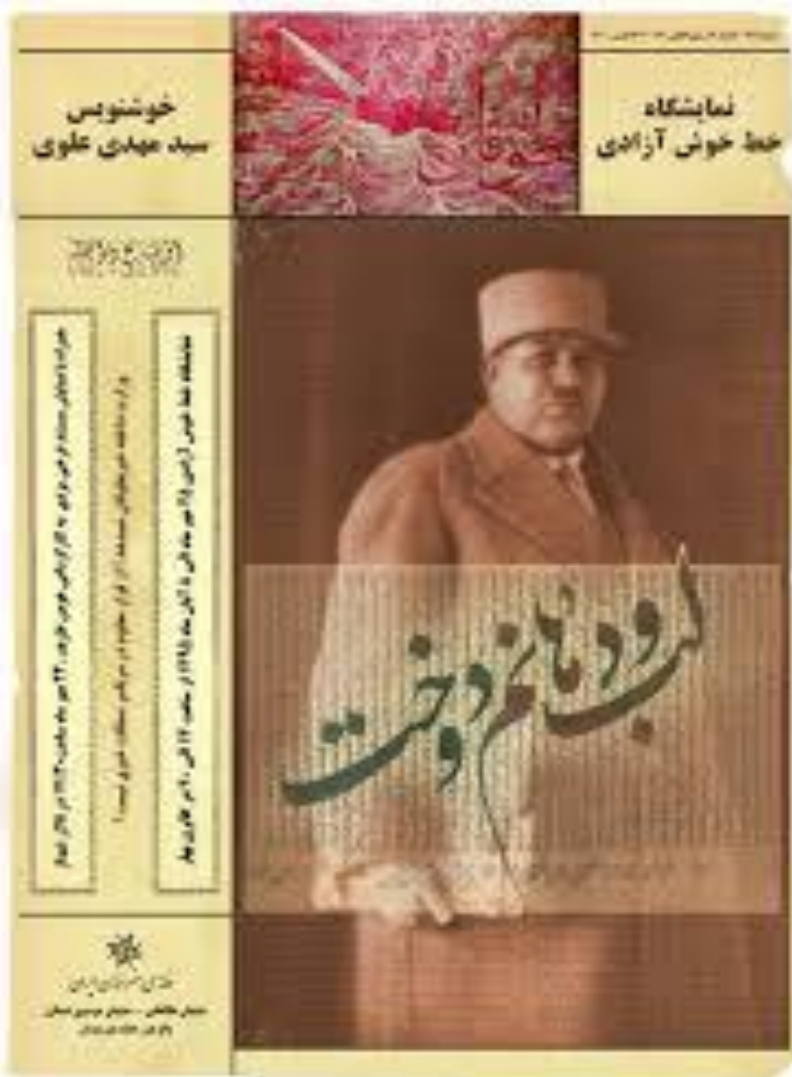

او با زبان حماسی و در سبک خراسانی شعر می سرود. علاوه بر آشنایی عمیق با زبان فارسی، از مسائل جامعه نیز باخبر بوده است. آثار مثل؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی، سبک شناسی، تاریخ تطور نظم فارسی و دیوان اشعار

فرخی یزدی

او را به سبب آزادی
خواهی به زندان
انداختند. به شیوه مسعود
سعد و سعدی توجه
داشت.

نثر دوره ی بیداری

نثر به سمت سادگی و بی پیرایگی سوق داده شد. به دلیل رواج روزنامه نویسی، روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا و تغییر مخاطب نوشته ها.

روزنامه نویسی

روزنامه های صور اسرافیل و نسیم شمال برای بیان مسائل سیاسی، اجتماعی و ... . مجله بهار به وسیله ی اعتصامی منتشر می شد. مجله های دانشکده و نوبهار با مدیریت بهار عرضه می شدند.

داستان نویسی

در عصر مشروطه بیشترین رویکرد نویسندگان به رمان های تاریخی بود زیرا ؛الف) نوعی باستان گرایی در شناخت هویت گذشته میان آنها وجود داشت و ب) به دلیل سیاستهای رایج این رمان ها دردسر کمتری داشت. از بین نویسندگان می توان به میرزا محمدباقر خسروی با رمان شمس و طغرا و میرزا حسن خان بدیع با آثار شمس الدین و قمر و داستان باستان اشاره کرد.

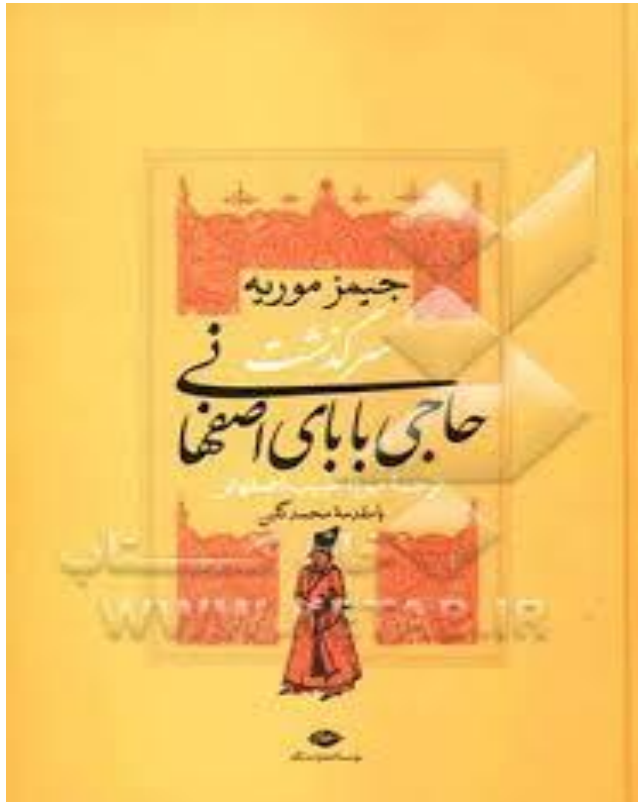
نمایشنامه نویسی

در دوره ی ناصرالدین شاه با
رفت و آمد ایرانیان به اروپا
این نوع ادبی رایج شد. اولین
کسی که به نوشتن نمایشنامه
ی فارسی پرداخت میرزا آقا
تبریزی بود. زبان آنها ساده
روان و بی تکلف است.

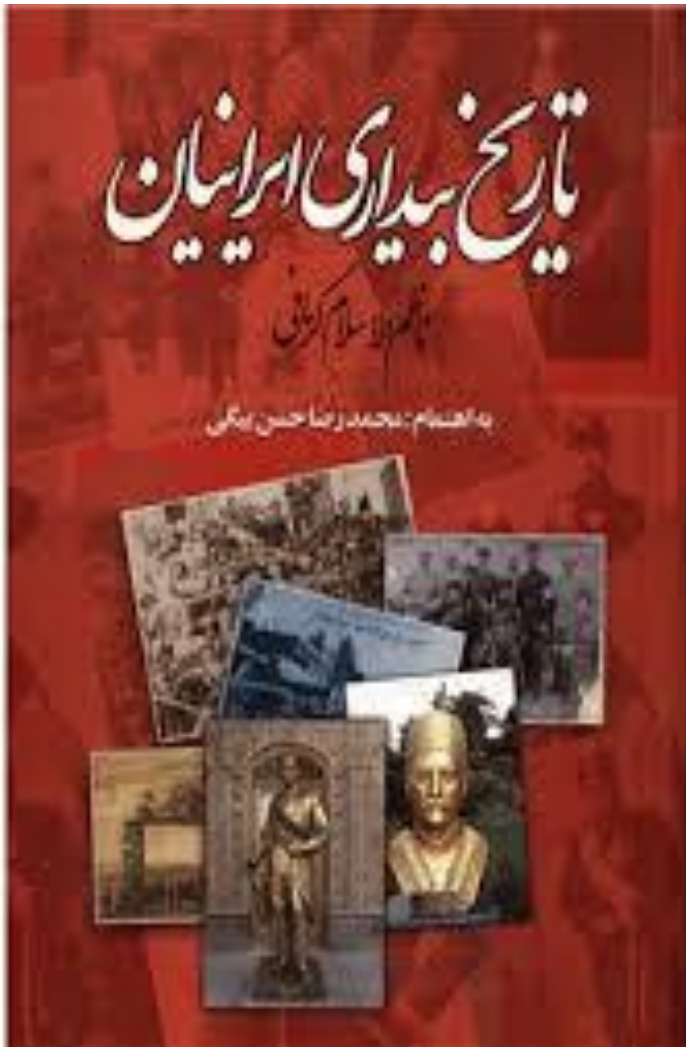
ترجمه

این فن از عوامل موثر در رشد آگاهی و تحول اندیشه ایرانیان بود. و با تاسیس چاپخانه در زمان فتحعلی شاه شروع شد. مهمترین آثار: سرگذشت حاجی بابای اصفهانی از جیمز موریه که حبیب اصفهانی آن را ترجمه کرده است.

تحقیقات ادبی و تاریخی

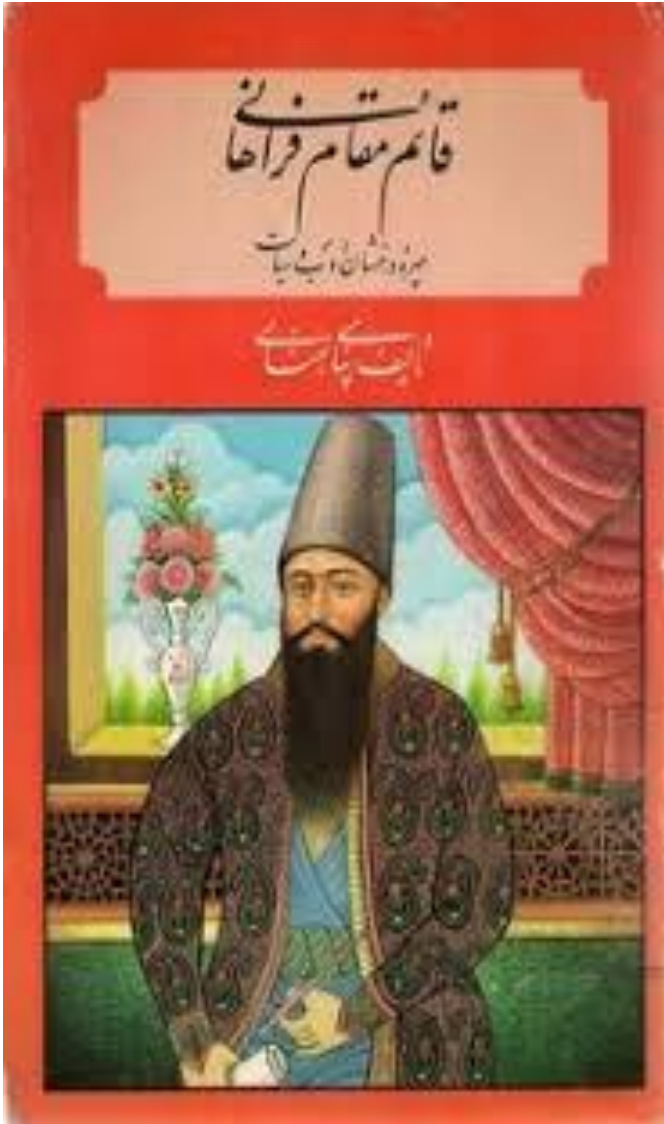
این زمینه به علت اشتغال
اهل قلم به روزنامه
نویسی و ... جاذبه ای
نداشت. تنها اثر تاریخ
بیداری ایرانیان از ناظم
الاسلام کرمانی با
موضوع تاریخ مشروطه
است.

نویسندگان دوره بیداری

الف) قائم مقام فراهانی

نوینده و سیاست مدار این دوره است که علاوه بر اقدامات سیاسی در ادبیات نیز موثر بوده است. او با تغییر سبک نگارش، تکلف را در نثر از بین برد و مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر به سبک گلستان سعدی نوشت. ایشان احیا کننده نثر فارسی است. مهمترین اثر او منشآت نام دارد.

ب) علامه علی اکبر دهخدا

وی با روزنامه صور اسرافیل همکاری داشت. مجموعه نوشته های طنزآمیز سیاسی و اجتماعی او با عنوان چرند و پرند منتشر می شد. روزنامه سروش را در استانبول منتشر کرد. حاصل پژوهش های او در فرهنگ نویسی کتاب لغت نامه است که مفصل ترین کتاب لغت زبان فارسی است امثال و حکم از دیگر آثار اوست.

1) نام یک اثر از هر شاعر یا نویسنده ذکر شده را بنویسید.

الف) دهخدا

ب) محمدباقر خسروی

ج) قائم مقام فراهانی

د) گیلانی

2) عبارات درست را با (ص) و نادرست را با (غ) مشخص کنید.

الف) تنها اثر تاریخی قابل توجه مشروطه اثر کرمانی است.

ب) اولین کسی که در ایران به نوشتن نمایشنامه پرداخت تبریزی نام دارد.

3) مفاهیم ادبیت بیداری عبارتند از ؛ آزادی،.....

،قانون،.....

4) این نویسنده کیست؟

او در به کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعار ساده روان مهارت داشت

5) چرا شاعران دوره ی بازگشت به پیروی از اسلوب های کهن

پرداختند؟

نمونه آزمون تستی درس سوم شماره 2

1) کدام یک از موارد زیر از عوامل ایجاد بازگشت ادبی نمی باشد؟

- الف) توجه به ادبیات در دربار قاجار
- ب) تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران
- ج) شکوفایی ادبیات در دوران حکومت زندیه
- د) تاراج کتابخانه اصفهان

2) صفت کدام یک از شاعران و نویسندگان زیر نادرست است؟

- الف) فراهانی: نویسنده سیاست مدار
- ب) فرخی یزدی: شاعر دهان دوخته
- ج) ایرج میرزا: شاعر وطنی
- د) دهخدا: پیشگام نثر قدیم

3) صاحب کدام اثر درست بیان نشده است؟

- الف) امثال و حکم: قائم مقام فراهانی
- ب) چرند و پرند: دهخدا
- ج) سرگذشت حاجی بابا اصفهانی: موریه
- د) سبک شناسی: بهار